

Göng gegnum bergbrik. Bessagat í Torfalandi, Fagradal, Vopnafirði.

Ljósm.: Ingileif Andrésdóttir 1992.

Undirgöng á Austurlandi

Nú er jarðgangnagerð mikið á döfinni hér á landi, og virðisj ekki lengur vera fjarlægur draumur heldur raunverulegur valkostur við gerð fjallvega. Er því gaman að minnast þess, að kynslóðir liðinna alda höfðu sínar hugmyndir um jarðgöng gegnum fjöll og firnindi eða undir stórar. Voru þau almennt kölluð „undirgöng“. Göng þessi voru gerð af náttúrunni, oftast án tilverknaðar manna eða vætta, en oft bjuggu vættir í þeim. Pau voru til staðar í fjöllunum, enda þótt fáir vissu af þeim og enn færri gætu notað sér þau til samgangna. Hér birtist fyrri hluti greinar um undirgöng á Austurlandi.

Ævintýralegar sagnir

Til eru margar fjarstæðukenndar sagnir um undirgöng í þjóðsögum og skáldskap. Alkunn er skáldsaga Jules Verne: *Leyndardómar Snæfellsjökuls*, þar sem söguhetjurnar fara niður um gíg á jöklinum og koma upp með eldgosi á eyjunni Stromboli á Ítalíu, eftir hinar furðulegustu svaðilfarir neðanjarðar, þar sem þeir m.a. óðu gullsand.

Petta minni um gullsandinn kemur fyrir í nokkrum ævintýrasögum hér á landi og víðar, og er stundum tengt „ormum“ eða drekum sem sagt er að liggi gjarnan á slíkum stöðum.

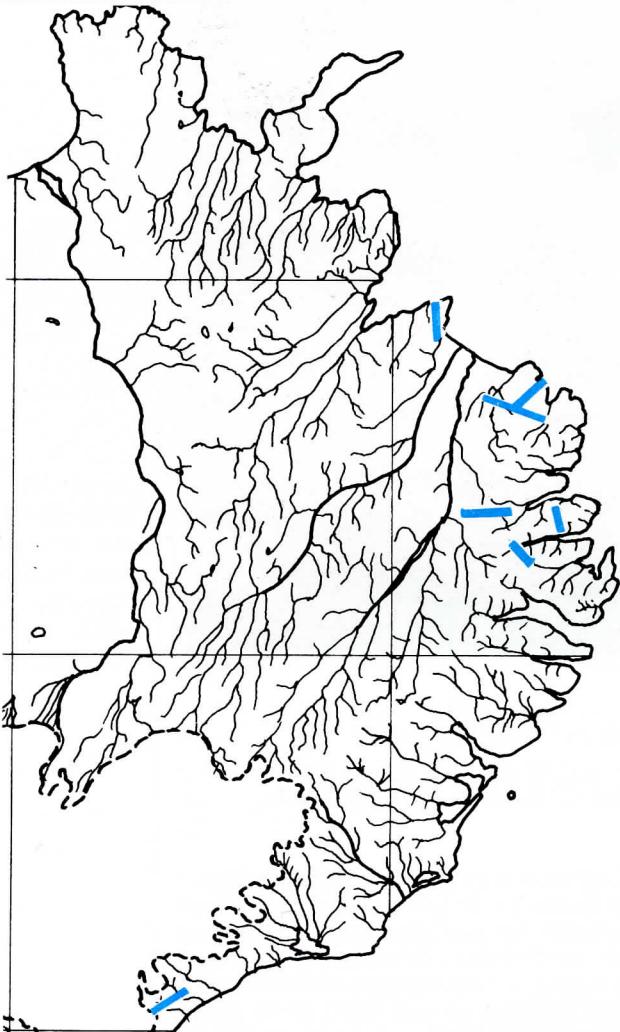
Til er þjóðsaga af sakamanni á Vestfjörðum, sem slapp þar inn í einhvern helli, og kom nokkrum dögum síðar út um annan helli á Vestfjörðum. Óð hann gullsand á leiðinni og

fór yfir einkennilega hryggi, sem menn héldu að hefðu verið á ormi þeim eða dreka er lá á gullinu í göngunum.¹

Í ævintýrum eru þess einnig dæmi, að borað var gegnum kletta og fjöll, til að menn eða guðir kæmust leiðar sinnar. Alkunn saga af því tagi er í Snorra-Eddu, þegar Óðinn sótti skáldamjöldinn til Suttungs jötuns. Mjöðurinn var geymdur í Hnitbjörgum og gætti Gunnlöð Suttungsdóttir hans. Óðinn fékk Bauga, bróður Suttungs, til að bora gat gegnum bjargið, með bornum Rata, brá sér síðan í ormslíki og skreið í gegnum raufina. Pannig komst hann að Gunnlöðu og miðinum, og megum við Íslendingar vera þakkláttir þessu afreki hans, því annars kynni enginn að yrkja.²

Sama minni kemur fram í hinni alkunnu sögu af Búkolu.³

...og megum við Íslendingar vera þakkláttir þessu afreki hans, því annars kynni enginn að yrkja.

Kort af Austurlandi. Þjóðsöguleg undirgöng eru sýnd með litudum strikum..

Náttúrleg undirgöng

Flestum mun þykja ótrúlegt að veruleg undirgöng séu til í náttúrunni, og telja þessar sagnir vera óskhyggju og hugaróra manna. Svo þarf þó engan veginn að vera. Nokkur hundruð metra langir hraunhellar eru t.d. ekki óalgengir hér á landi, og gátu þeir vel orðið tilefni slíkra sagna.

Jón Árnason segir m.a. um Surtshelli: „Almenn sögn er það, að annar endinn á honum sé á Langanesi, norðast og austast á Íslandi. En Dr. Maurer hefur heyrt að enn væru tveir armar aðrir á helli þessum, og lægi annar þeirra út á Reykjanesi, útsuðurhorni landsins, en hinn norður og vestur á Horni, nyrzt á landinu.“⁴

Pá má enn minna á stórár, sem falla neðanjarðar svo jafnvel skiptir tugum km. á hraunavæðum, t.d. Laxá í Þingeyjarsýslu, er sprettur „alsköpuð“ fram í Mývatni, sem hefur ekkert aðrennsli á yfirborðinu.

Einnig er vitað um alllögne neðanjarðargöng í blágrýtisklettum á nokkrum stöðum með ströndum fram.

Til dæmis er talið víst, að op sé gegnum Eyjarhalann sem gengur norður úr Grímsey nyrðra. Sumarið 1989 fóru sjónvarpsmenn að kanna þessi göng. Fóru þeir fyrst á gúmbáti inn í langan og mjóan vog, sem er austan í bjarginu, en síðan eftir göngum sem voru þakin stórgryti og rekaviði. Sögðust þeir hafa komist um 100 m inn í bjargið, en þar þrengdust göngin, svo ekki varð lengra komist. Þar töldu þeir sig hafa fundið súg frá hinum endanum, og álitu því að göngin næðu gegnum eyjuna.⁵

Gríðarnesgöng eða Gríðarhellir

Nes eitt lítið gengur fram milli Breiðavíkur og Herjólfsvíkur í Borgarfirði eystra, sem Gríðarnes kallast. Um það segir svo í örnefna-skrá Herjólfsvíkur:

„Unnt er að fara gegnum Gríðarnesið á árabát eða tríllu. Fara má inn sunnan við mitt nesið, og er aldimmint þegar inn er komið. Er þá komið út í svokallaðan Parabás, norðan við Gríðarnesið, undir Litluvirkurskriðum. Ef farin er þessi leið verður að vera láðauður sjór og a.m.k. hálfallinn, svo að báturinn rekist ekki upp í bergið. Petta er alllögne leið. Sveinbjörn [Björnsson] og bróðir hans fundu hana af tilvili-jun, þegar þeir voru á fuglaveiðum og eltu fugl bangad inn.“⁶

Sigfús Sigfusson nefnir Gríðarhellir á þessum slóðum. „Er þar hellir mestur í sæ, inn í nesið, kallaður Gríðarhellir“. Segir hann hellinn kenndan við tröllkonu er þar bjó, er Gríður hét, og nesið sömuleiðis.⁷

Ármann Halldórsson á Egilsstöðum, segist hafa komið í þennan helli á báti með Árna Halldórssyni. „Pá stóð illa á sjávarföllum og við náðum ekki í gegn. Það tókst Sveinbirni að vísu, með því að taka negluna úr bátnum svo hann lækkaði í sjó - að eigin sögn.“ Ármann hefur vissar efasemdir um sögu Sveinbjarnar: „Sveinbjörn var í öllu skilmervar maður, en það var þó unun hans að setja saman stórfenglegar lygasögur.“⁸

Bjarnarey við Héraðsflóa.
Ljósm. Ingileif Andrésdóttir.

Göng undir Bjarnarey

Svipuð göng eiga að vera undir Bjarnarey við Héraðsflóa norðanverðan, en þau eru nokkuð þjóðsagnakenndari.

Oddný Wíum húsfreyja í Fagradal segir deili á göngunum í grein í Hlin 1950:

„Fje sitt átti hann [þ.e. Gullbjörn] að hafa falið í eynni, munmæli segja í neðanjarðargögnum, sem liggja að sagt er, undir eyjunni, frá suðaustri til norðurs. Tveir hellismunnar benda á leiðina. Annar er vel opinn ennþá og heitir *Dumpur*, og hefur líklega fengið það nafn af miklum dunum, sem altaf eru í hellismunnum, ef ókyrrð er í sjónum. Í ládauðu er hægt að róa bát inn í hellinn; sjór nær samt skammt inn, og er þar fjara fyrir botni. Hinn hlutinn er að norðan, undir Gullborginni (hæsti klettur á eynni), en hann er alveg horfinn í grjóthrap úr borginni.“⁹

Oddný Magnúsdóttir getur einnig um göngin í viðbótum við Örnefnaskrá Fagradals, en þar er syðra opið nefnt *Gullbjarnarhellir*. „Það virðist reyndar ná mjög langt undir, því þar heyrist mikið soghljóð í brimi.“¹⁰

Ingileif Andrésdóttir, sem nú býr á Egilstöðum, og verið hefur langdvöldum í Bjarnarey, kannast við bæði nöfmin. Hún segist hafa heyrt, að menn hafi róið inn í hellinn, til að kanna hann, en orðið frá að hverfa begar ljósið sem þeir voru með lifði ekki lengur. Hún telur líklegt að hellirinn nái langt inn undir eyjuna, því oft heyrist þar undirgangur í brimum, og gos standi fram úr hellinum.

Pjóðsöguleg undirgöng austanlands

Sögur um undirgöng eru til frá a.m.k. fimm stöðum á svæðinu frá Vopnafjörð til Mjóafjarðar. Er athyglisvert, að einmitt á þessu svæði er nú verið að ræða um jarðgöng gegnum fjöllin, til að tengja byggðirnar saman. Sum þessara undirgangna eru jafnvel á sömu slóðum og jarðgangnagerð er fyrirhuguð, eins og síðar kemur fram.

Auk þess er getið um undirgöng á einum stað í Austur-Skaftafelssýslu.

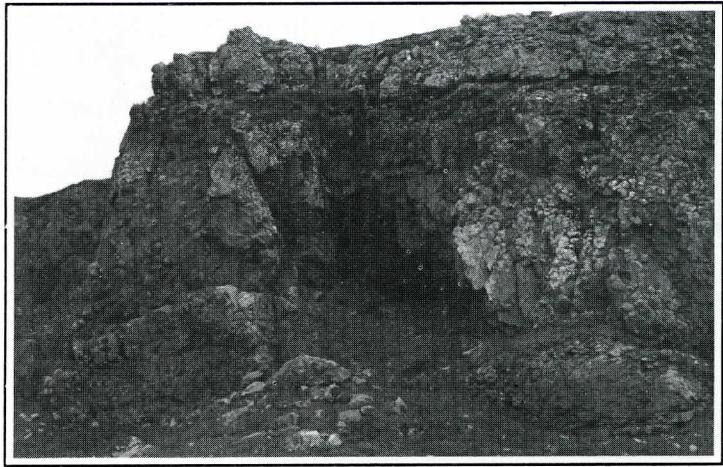
Undirgöng milli Héraðs og Vopnafjarðar

Einhver þekktustu undirgöng austanlands eru þau sem eiga að liggja á milli Héraðs og Vopnafjarðar, úr svonefndum Lónahelli í landi Ketilsstaða í Hlið og yfir í Kattárvíkurðal, Vopnafjarðar megin í fjallgarðinum. Eru til um þau ýmsar heimildir.

Guðmundur Jónsson frá Húsey hefur þetta að segja um Lónahelli:

„Á Landsenda er klettaröð við rætur fjallsins, sem heitir Lónabjörð. Í þeim er hellir sem heitir Lónahellir. Sagt er að hann hafi verið svo langur, að enginn hafi þorað að kanna hann á fyri oldum. Sú sögn er um það, að eitt sinn hafi ketti verið hleypt inn í hann. Ekki kom hann út aftur sömu leið, en nokkru síðar kom

**Hún segist hafa
heyrt, að menn hafi
róið inn í hellinn, til
að kanna hann, en
orðið frá að hverfa
begar ljósið sem
þeir voru með lifði
ekki lengur.**

Lónahellir í Lónabjörgum á Landsenda, Ketilsstöðum í Hlið. Ljósmyndir á þessari opnu hefur höfundur tekið.

„Kerlingin á Sandi“ með „vatnsskjólnar“. Klettdrangar undir Lónabjörgum.

hann út úr helli, sem er undir neðsta fossinum í Kattavíkurá og var þá sviðinn mjög. Síðan er dalurinn kallaður Kattavíkurdalur. Sú leið gegnum fjallið mundi vera nær klukkutíma ganga á góðum vegi. Í helli þessum bjó tröllkona í fornöld. Hún var nátttröll, en dagaði uppi skammt frá helli sínum og stendur þar enn. Stórvaxin er hún mjög, víst um 20 fet á hæð eða meira, og lítur líkt út eins og kvenmaður til að sjá, nema að höfuðið vantar, en það var nýlega horfið þegar ég ólst upp.¹¹

Í örnefnaskrá Fagradals er dalurinn nefndur *Kattárdalur* og áin *Kattá*. „Dregur líklega nafn af hnúk, sem Köttur heitir, og er í Ketilstaðalandi, sunnan Kollumúlamýra... sunnan í austanverðri dalbrúninni.“¹²

Í þjóðsögum Jóns Árnasonar¹³ og Sigfúsar Sigfussonar¹⁴ er saga af „Kerlingunni á Sandi“. Segir þar að skessan hafi verið að sækja sér sjó til að sjóða í mann, þegar hún dagaði uppi og varð að steindrangi þeim, er enn stendur um 300 m utar en hellirinn, undir Björgunum. Er

sagt að skjólurnar séu minni drangar sitt hvoru megin við hann.

Drangarnir eru hluti af berggangi, sem kemur þarna fram úr Lónabjörgunum, og sjást slikir gangar á fleiri stöðum í björgunum.

Lónahellir er innantil í Lónabjörgum í kletti sem skagar nokkuð fram úr þeim og rennur smálækur niður á bakvið klettinn. Uppi á klettinum trúna tveir smádrangar, og vottar fyrir höfði á báðum. Lónahellirinn er nú aðeins stór skúti, vel mannhæð að framan og um fimm m á lengd, en lækkar fljótt inn eftir og endar þar í grijóturð. Hann gæti vel hafa verið lengri áður fyrr, því að sýnilega hefur mikið hrunið úr þakinu. Skjólgott mun vera í helli þessum og virðist sauðfé leita þangað.

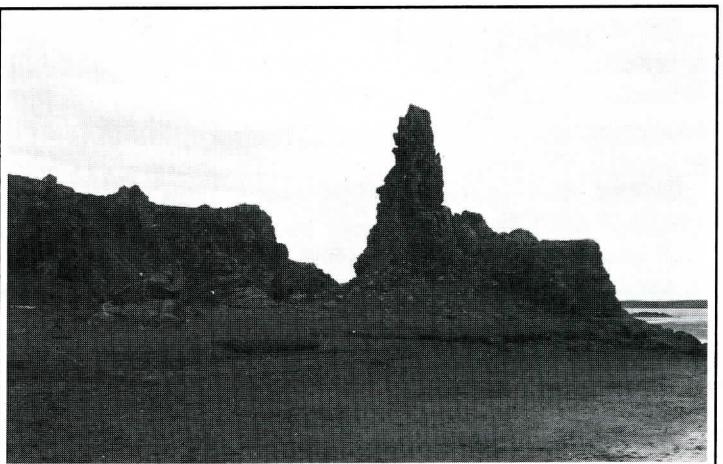
Í *Kattá* er aðeins einn foss, að sögn kunnugra, þar sem áin fellur fram af sjávarbakkanum, og er þar dálíttill hellir eða skúti undir, við hliðina á fossinum, en virðist ekki ná langt inn í bergið.

EKKI verður sagt, að undirgöng þessi séu mikil samgöngubót fyrir Vopnafjörð, því að Kattárdalur er yst á skaganum norðanverðum og mjög úr leið fyrir flesta sem til Vopnafjarðar fara. Kattar-örnfnin hafa eflaust valdið því, að menn hugsuðu sér undirgöngin í þessa stefnu og tengdu Lónahelli við Kattárdal, sbr. frásögn Guðmundar um köttinn. Slíkar kattar-sögur (kattar-próf) fylgja mörgum sögum um undirgöng, viða um land.

Undirgöng úr Dalahelli til Borgarfjarðar

Úr *Dalahelli* í Útmannasveit áttu að liggja jarðgöng undir Dyrfjöll, til Borgarfjarðar eystrí, og opnast þar á tveim stöðum, þ.e. í *Naddahelli* í Njarðvíkurskriðum og í *Sesseljuhelli* við Grund.

Pau voru vörðuð vættum við allar gáttir. Í *Dalahelli* bjó tröllvættur innan við rammlegar járngrindur, í *Naddahelli* var Naddi, einhver mesti óvættur sem sögur fara af austanlands, og loks var *Hamra-Setta* í *Sesseljuhelli*, konan sem bauð almenningsálti og valdsmönnum þeirra tíma byrginn og lagðist út með elskhuga sínum, eins konar landvættur líka í hugum alþýðu. Pessi þrískiptu undirgöng voru ævin-týraheimur, sífrjótt og spennandi umhugsunarefni ungum sem öldnum í aðliggjandi sveitum, alt fram á vora daga.

Dalahellir

Dalahellir við bæinn Dali í Hjaltastaðapíng-há er einn stærsti hellir á Héraði. Hann er vestan í svonefndum *Hellisási*, skammt NV frá Dölmum. Tvö klettabelti eru vestan í ásnum, bæði úr meira eða minna stuðluðu bergi, og er hellirinn í efra beltinu, í SV-hliðinni á háum og reisulegum stapa, sem gengur fram úr klettum, innanvert við klauf, sem er ágæt uppganga gegnum klettana. Stapinn er um 10 m hárr, úr stuðlabergi, og beint framan í honum er annar minni hellir, sem *Lambahellir* kallast. Eru voldugar súlur sitt hvoru megin við hann.

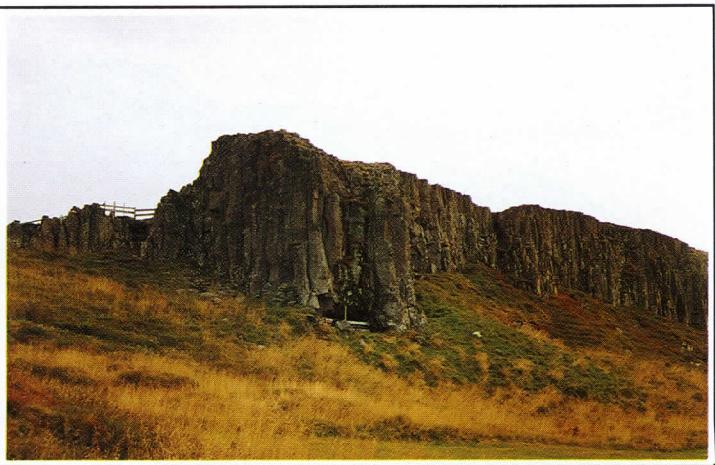
Lambahellir er reglulega lagaður, um 4,5 m á lengd og 4 m breiður fremst, en um 2,5 m innst, loftið bogadregið og hæðin um 1,50-1,60 m í miðju. (Hann gæti vel hafa verið lagaður til af manna höndum).

Stóri hellirinn (*Dalahellir*) opnast um 10 m innar og er opið álika stórt, en mun minna áberandi, þar sem framan við það er upphækkuð og garður hlaðinn fyrir það að hluta, sem þó er nú hruninn. Aðalhellirinn liggur langs með klettaveggnum, til suðurs, og er bergveggurinn þar um 1-3 m úr óreglulegum stuðlum og á einum stað er glufa milli stuðlanna, sem ofurlítil glóra kemst í gegnum.

Pessi aðalhellir er annars nánast sporóskjula-ga, um 6,50 m breiður, með um 1 m háum, viða nokkuð lóðréttum veggjum, og hvelfist loftið upp í um 1,60 m rétt framan við miðju. Suður úr honum gengur svo afhellir, sem bæði er mjórrí og lægri, eða um 4-5 m á breidd, og 0,5-1 m á hæð, einna hæstur syðst. Heildarlengd beggja hellanna er um 12 m.

Annar afhellir gengur svo austur úr þeim síðarnefnda, um 3 m langur og 2,5 m breiður, með álika lofhæð og hinn, en frá honum gengur svo enn um 1,50 m langur skanki til NA, þar sem lofhæð er um 1,40 m., og stafar sú hæðaraukning að nokkru leyti af því að gólfíð lækkar þar inn.

Gólfíð í hellunum er allt þakið þykku lagi af dökkbrúnni, moldarkenndri mylsnu, sem ef-laust er rotnað sauðatað, blandað gróðurleifum sem falla úr loftinu eða fjúka inn í hellinn. Ekki sá ég nein ummerki um þvervegg eða hleðslu inni í hellinum. Er hún þá komin á kaf í taðið hafi hún einhverntíma verið. Ekki gat ég heldur fundið neina smugu inn úr afhellinum sem síðast var nefndur.

Báðir hellarnir hafa grafist (líklega af sjónum, við hærri sjávarstöðu) í sandsteinslag 1-2 m þykkt, sem er undir stuðlalaginu, og kemur vel fram í veggjum *Dalahellis*. (Pessi lýsing er gerð eftir skoðun á hellinum 19. sept. 1991).

Hellirinn var notaður sem fjárhús fyrir á öldum, og um aldamótin síðustu var fé haft þar einn vetur. Var þá settur garði eftir hellinum endilöngum í miðju, og var sagt að þar hefðu verið hýstar 80 kindur. Annars er sagt að hellirinn geti rúmað allt að 200 fjár.¹⁶

Í Þjóðsögum Sigfúsar Sigfussonar¹⁷ er frásögn af *Dalhelli*. Hefst hún á lýsingu hellisins og staðháttum við hann. Sigfús segir vera komið í hann svo mikið tað, að líklega skipti álnum að þykkt, og haugur geysimikill er grasgróinn fyrir dyrum.

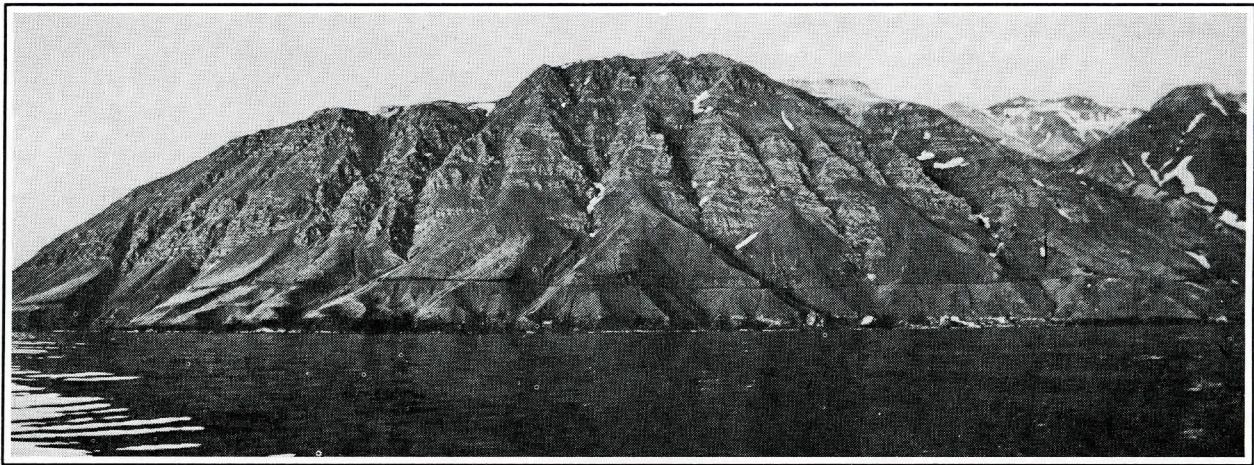
„Er hellirinn ekki nema svipur hjá sjón, við það sem áður var; aðeins mannhæð þar undir bergið sem hæst er. Hellirinn slær sér mjög út innar af dyrum, og liggur úr honum gangur suður í bergið, sem hlaðið hefir verið fyrir. Var

Efra klettabeltið vestan í *Hellisási* í Dölmum í Hjaltastaðapíng-há.

Lambahellir blasir við framan í stapanum, en *Dalahellir* er í hvarfi við stappann, hægra megin.

Munni *Dalahellis*. Til hægri sést gömul grjóthleðsla, leifar af vegg sem nú er hruninn. Hellinum er lokað með grindum, til að té fari ekki inn í hann.

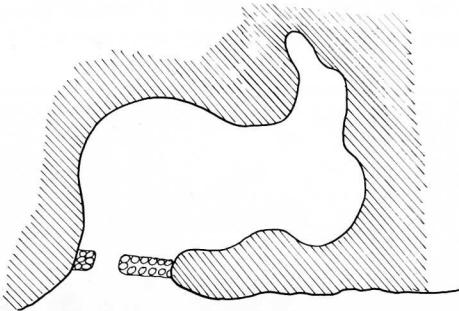
Njarðvíkur-skriður..

það gert af þeirri orsök, að fyrrum hurfu þar kindur. Var og sú trú manna, að í Dalahelli, eða inn úr honum, byggi tröllvættur.

Það sögðu menn og, að hellir þessi næði alveg gegnum fjallið milli Héraðs og Fjarða, og undir Dyrfjöllum í tvennum göngum. Kæmu önnur út í Naddahelli í Njarðvíkurskriðum, en suðurdýr í Seselíuhelli í Borgarfirði.

Í fyrndinni bjó bóndi í Dólum, er hóf að hýsa fé í hellinum. Einn veturn varf hann og varð eigi fundinn. Grunaði menn að hann hefði horfið í hellinn. Gengu leitarmenn nokkrir í ganginn og héldu í suður, unz þeir komu svo langt, að þeir heyrðu árnið yfir höfði sér. Vissu þeir að það var Bjarglandsáin, er rennur vestan Dyrfjalla, norður hjá Sandbrekku. Loks er sagt að þeir kæmu að ramlegum járngrindum og fyndu þar skóna

Grunnteikning af Dalahelli

af Dalabóndanum. Þorðu þeir þá eigi að hnísast meira. Grunaði þá að þessi vættur hefði tekið bónda, og mundi hann jafnvel heyra til Dyrfjöllum. Sneru þeir þá aftur.

En til að prófa hvort hellirinn næði gegnum fjöllin, þá skutu þeir hundi og ketti inn í ganginn og hlóðu fyrir framan með grjóti. Er svo

sagt, að hvutti kæmi rennvotur út í Naddahelli, en kisi í Seselíuhelli í Borgarfirði, allur sviðinn.

Nú orðið verður eigi lengra komist suður eftir Dalahelli, en svo sem nærri 20 faðma, fyrir því að þar er taðið orðið að minnsta kosti nær 2 alnir á þykkt.

Í „Endurminningum úr Hjaltastaðapínghá“ (1851-1876), eftir Þorl. (Jóakimsson) Jackson¹⁸, er þessi klausu um Dalahelli:

„Hellir merkilegur er í Dalalandi, og var sauðfé oft hýst þar, þegar leit út fyrir veður. Við smásveinar höfðum oft skemtun af að fara þar inn og kveða, af því það tók svo vel undir við okkur í bergen.“

Munnmæla þjóðsagnir sögðu, að göng úr hellirnum neðan jarðar, lægi upp til Dyrfjalla. Munnan á göngum þessum, sem átti að vera, fann maður í hellirnum, og var þar kallaður Innri hellir.

Sagt var að tveir menn hefðu eitt sinn ætlað að fara að kanna innri hellir þennan, og gengið eftir honum, þar til þeir heyrðu rödd sem sagði: „Nú eru þeir undir Bjarglandsánni.“ Þeim leist þá ekki á að halda áfram lengra og snérur aftur.

Sagt var að Níels Evertsson hefði vanalega gist í Dalahellinum, þegar hann var á ferð.“

Naddahellir og Skriðnahellir

Eitthvað fer misjöfnum sögum af því, hvar undirgöngin úr Dalahelli eigi að opnast í Njarðvíkurskriðum. Sigfús telur opið vera í Naddahelli, sem var heiman við Naddagil, vestast í Skriðunum (næst Njarðvík), ofan vegar, en hann er nú horfinn að sögn kunnugra. Ármann Halldórsson hefur eftir Ármanni Egilssyni afa sínum:

„Petta var að sögn Ármanns, djúpur hellir, og bústaður Nadda, eins og nafnið bendir til. Hann sagði að langt inni í hellinum væri járngrind fyrir afhelli, og hefði sá er að henni kom fundið hangandi á grindinni samanbundna leðurskó, löðrandi í blöði.“¹⁹

Parna virðist koma fram sama minnið og í sögu Sigfúsar af Dalahelli, sem fyrr var getið. Nú virðist það samt vera almenn skoðun í Borgarfirði, að göngin úr Dalahelli opnist út í Skriðnahelli, sem er í svonefndum Jöðrum, utan við sjálfar Skriðurnar (nær Borgarfirði), rétt fyrir innan Teistuskvompugil, „undir kletti í litlu hvolfi niðri við sjó.“

„Greiðgengt er að honum, en þróngt inn að fara, þó fært með því að mjaka sér á maganum. Hellirinn er ekki stór, eithvað á stærð við vænan lambhúskofa, þegar göngunum sleppir. Innst er hann þó rúmur og koldimmur, lausagrjóthruðl á gólfí.“

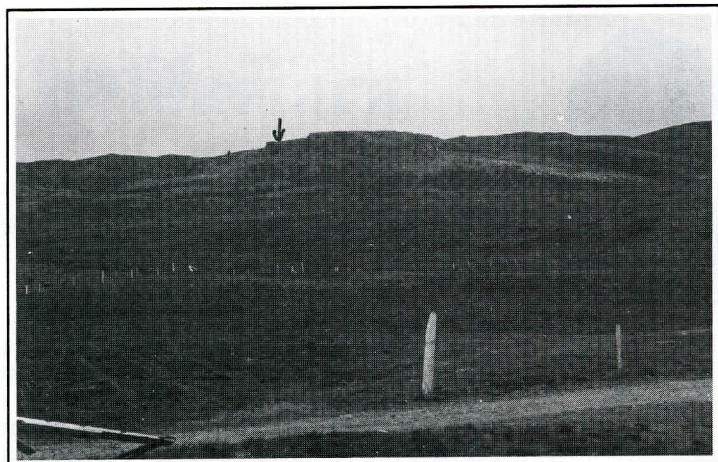
Ármann segir frá því, að hann og nokkrir aðrir strákar, sem voru í vegavinnu í Skriðnum, könnuðu hellinn með vasaljósum og graf-tólum, en fundu þess engin merki að frá honum lægju nein undirgöng inn í fjallið. „Við þessar aðgerðir missti hellirinn nokkuð af seiðmagni sínu,“ bætir hann við.²⁰

Sesseljuhellir

Sesseljuhellir (Seselíuhellir) er í Sesseljuhörum í landi Grundar (áður Gilsárvallahjáleigu) í Borgarfirði. Tengist hann sögnum af Sesselju Loftsdóttur, sem kölluð var Hamra-Setta, og bjó á Gilsárvelli (eða Hólandi) á 16.öld. Samkvæmt þjóðsögu Jóns Sigurðssonar í Njarðvík í safni Jóns Árnasonar,²¹ flýði Sesselja með friðli sínum í hellirinn sem við hana er kenndur síðan.

„Í þessum helli voru þau saman nokkur ár. Veiðivatn var í hellinum, og lifðu þau á því. Ekki er þess getið að þau hafi lagzt á fé manna. Meðan þau voru í hellinum áttu þau börn saman og drektu þeim í vatninu, og fór þessu svo fram, unz fylgimaður hennar dó.“

Pá hélt Sesselja ekki við í hellinum fyrir lángsemi og fór þaðan. Hún sagði að hver sem fyrstur hefði brek til að gánga í helli sinn, hann skyldi eiga það sem heingi yfir rúminu sínu. En ekki er þess getið, að nokkur hafi síðan í hann komið. Nú er hrapað grjót fyrir hann, svo ekki verður í hann komið.“

Pessi saga er ævintýraleg um margt, en styðst þó við sanna atburði, eins og Benedikt frá Hofteigi²² og Margeir Jónsson²³ hafa sýnt fram á. Í grein Margeirs er nákvæm lýsing á hellinum, eins og hann var á fyri áratugum þessarar aldar, eftir Halldór Ásgrímsson (bls.371-372). Þar segir m.a.:

„Hellismunninn liggur í berginu, þar sem það er hæst, nálægt tveim mannhæðum frá hálfgrasigróinni skriðu, sem liggur þar upp að klettunum. Í Sesseljuhellri, en svo er hann ávallt nefndur, má ganga úr þessari skriðu eftir tæpri rák. Frá hellismunnanum og inn að nokkuð sléttu bergi, eru nú ekki meira en 4-6 metrar, eftir því sem mig minnir, frá því ég gekk í hellinn, þegar ég var unglingsur að Grund, en til beggja handa liggja gangar, sem nú eru að mestu fullir af lausu grjóti.“

Halldór telur hugsanlegt að önnur hvor þessara gangna hafi legið í annan helli, sem nú sé e.t.v. hruninn, og segir sjást merki um slíkt hrun í gjá uppi á Hömrúnunum. Halldór gerir því einnig skóna, að hellir Sesselju hafi verið á öðrum stað í Hömrúnunum, og því til stuðnings nefnir hann örnefnið Fosslæk, sem enginn foss er nú í.

„Þjóðsagan segir að þessi lækur hafi fallið niður úr Sesseljuhellri, og átt upptök sín í vatni því, sem átti að hafa verið í botni hellisins. Hinn rétti hellir ætti því að vera horfinn...“ Pess má geta að lokum, að dálitið berghlaup hefur fallið úr Sesseljuhörum innantil, og telur Ólafur Jónsson það vera nýlegt.²⁴

Pannig höfum við enn nokkra von um, að þjóðsagan kunni að hafa rétt fyrir sér, og veiðivatnið í hellinum hafi e.t.v. verið til.

Sesseljuhamrar við bæinn Grund í Borgarfirði eystri. Greina má skúta í berginu vinstra megin við há-kollinn, sem örín visar til.

Þá hélt Sesselja ekki við í hellinum fyrir lángsemi og fór þaðan.